

2012-2013- окуу жылында окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тилин окутуу боюнча методикалык сунуштар

1. Окуу планы. КРнын билим берүү жана илим министрлиги тарабынан 2012-2013- окуу жылдарына карата сунуш кылынып жаткан болжолдуу түрдөгү жаңы окуу планындагы базистик варианттагы сааттар төмөндөгүдөй сунушталды:

2012-2013- окуу жылы													
5-класс		6-класс		7-класс		8-класс		9-класс		10-класс		11-класс	
жыл	жу- ма	жыл	жу- ма	жыл	жу- ма	жыл	жума	жыл	жума	жыл	жума	жыл	жума
136с	4с	170с	5с	102с	3с	102с	3с	68с	2с	68с	2с	68с	2с

Жаңы окуу планы боюнча кыргыз тили 5-11-класстарда жыл бою 714 саат, ал эми жумасына 21 сааттан окутулуп, мурдагыга салыштырмалуу 8-класстын экинчи жарым жылдыгына 1 саат кошулду.

Ал саат: жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрүн, сүйлөмдүн баш жана айкындооч мүчөлөрүн, сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрүн, сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартибин окутууга ыйгарылат жана бул учурда окуучулардын тилдик жана кептик ишмердүүлүктөрүн калыптандыруучу көнүгүү, машыгуу иштерине, синтаксистик талдоолорго, үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштарына жана жыл боюнча кайталоо, бышыктоо жумуштарына жумшалат.

2. Окуу программасы. Жаңы окуу жылында оңдолуп, толукталган кыргыз тилинин программасы (Түзүүчүлөр: А.Сапарбаев, Б.Өмүралиев, С.Үсөналиев, В.Мусаева, Н.Абдесов. Илимий редактору. С.Рысбаев) сунуш кылынат. Программанын бул жаңы редакциясы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн «Билим берүү жөнүндө», «Мамлекеттик тил жөнүндө» мыйзамдарын жана 2012-жылкы «Туруктуулук жана бакубат жашоо» Программаларын эске алуу менен, окуу жүктөмү кыскарган окуу планынын негизинде кыргыз тилинин мамлекеттик стандартынын талаптарына таянуу менен даярдалды.

Жаңы окуу планына ылайык түзүлгөн бул окуу программасынын өзгөчөлүгү - кыргыз тилин эне тил катары окутуунун натыйжалуулугун, сапатын арттыруу менен, окуучулардын оозеки, жазуу кеп маданиятын, тактап айтканда, ар кыл турмуштук кырдаалга ылайык кептин стилдеринде баарлашууга, үлгүлүү сүйлөшүү маданиятына, өз алдынча чыгармачылык менен диалог, монолог түзө билүүгө үйрөтүүчү, коммуникативдик көндүмдөрүн калыптандыруучу практикалык түрдөгү машыгуу иштерин жүргүзүүнүн багыттары көрсөтүлгөндүгүндө. Эң башкысы, эне тилин максатка ылайыктап окутуу үчүн кептик, тилдик жана маданияттаануучулук

компетенттүүлүктөрдүн негизинде инсанга багыттап окутууга басым жасалып, ар бир класстын жыйынтыгында аталган компетенттүүлүктөр боюнча окуучулар ээ боло турган натыйжалар көрсөтүлдү. Мугалим мына ушуга айрыкча көңүл буруусу зарыл. Ошону менен бирге эле *кыргыз тилин окуучуга (инсанга) багыттап окутуу* маселеси да курч коюлууда. Азыркы мектепте авторитардык типтеги окутуунун ордуна инсанды анын өзүн-өзү таанууга үйрөтүү колго алынуусу зарыл. Бул боюнча академик И. Б. Бекбоевдин эмгектерин колдонуу ылайык. Ошону менен бирге эле, ар бир бала демилгелүү катышуусу үчүн окутуу процессинде кеп ишмердүүлүгүн кандай уюштуруу керек. Жөн гана окубастан, окуганын түшүнүүсү. Белгилүү темада дилбаянды башкалардын сөзүн колдонуп, жөн гана жазбастан, жекече ой жүгүртүүсүн билдирүү үчүн зарыл тил каражаттарын таба билүүсү, чечендикке, риторикалык ыкмаларга, ораторлукка машыгуусу, өзүнүн жекече ой-кыялдарын ишке ашыруусу эң маанилүү. Мектепте эне тилин окутуп-үйрөтүүнүн милдети - баланы үзгүлтүксүз түрдө окуу-илимий багытындагы кептик карым-катнашка тартуу болуп саналат. Бул жерде педагогикалык процесстин өзү окутуп-үйрөтүү ишмердүүлүгү катары каралат.

Программада кыргыз тилин компетенттүүлүктүн негизинде окутуу ыкмасы каралды. Атап айтсак: кептик компетенттүүлүктө - мектеп бүтүрүүчүсү коммуникативдик милдеттерди аныктоого, тилди пикир алышуунун ар кыл кырдаалдарында оозеки жана жазуу формасында пайдаланууга, өзүнүн сөздүк байлыгын байытуу менен кептик мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө жөндөмдүү болушу шарт. 1-ден, карым-катнаштын максатына ылайык кептин предметин жана темасын түшүнөт жана белгилейт; 2-ден, тексттеги биринчи жана экинчи орундагы маалыматтарды бөлүп көрсөтүп, аларды чындык менен салыштырат; 3-дөн, адабий тилдин (стилдердин) нормаларына, пикир алышуунун максатына (кептик кырдаалдарга) ылайык текст түзөт; 4-дөн, текстти ар кыл стилдик талаптарга, ар кыл эмоционалдык жагдайларга ылайыктап кайрадан түзөт; 5-ден, коммуникативдик мазмунуна ылайык тексттердин функционалдык семантикалык типтерин, кептин ар кыл жанрындагы жана стилиндеги тексттерди айырмалайт жана пайдаланат. *Тилдик компетенттүүлүктө* - мектеп бүтүрүүчүсү тилдин системасы жана анын кепте ишке ашырылыш мыйзамдары жөнүндө билимге ээ болот. 1-ден, тилдик бирдиктерди алардын тилдин системасындагы функциялары жана алардын тексттеги ролу менен байланышта түшүнөт; 2-ден, лингвистикалык бирдиктерди функциялары, маанилери жана стилдери боюнча топтоштурат; 3-дөн, тилдик бирдиктердин синонимдештигин түзүлүшү, мааниси жана стили боюнча айырмалайт; 4-

дөн, кептин оозеки жана жазуу формаларынын өзгөчөлүктөрүн салыштырат жана айырмалайт; 5-ден, орфограммалардын көлөмүнө жана пунктуациялык эрежелерге ылайык орфографиялык жана пунктуациялык ыкмаларга ээ болот. *Маданият таануучулук компетенттүүлүктө* мектеп бүтүрүүчүсү пикир алышууга катышуу менен социалдык-кептик, маанилик жана тарыхый-маданий контекстти эске алууга жөндөмдүү болот. 1-ден, сүйлөшүү маданиятынын нормаларына ээ болот; 2-ден, коомдо калыпка түшкөн жүрүм-турумдун нормаларына ылайык карым-катнаштын катышуучусунун социалдык ролун өзүнө кабыл алат; 3-дөн, элдин маданий мурасынын маанилүү бөлүгү, ыйык баалуулукка айланган эне тилине карата жекече аяр мамилесин билдирет.

3. 2012-2013-окуу жылында пайдаланыла турган окуу-усулдук комплектилер

Окуу китептери: Кыргыз тили, 5-кл. Авт: А. Осмонкулов, Б. Өмүралиев (2007); Кыргыз тили. 5-кл. Б.Акматов, А.Мукамбетова (2010), (вариативдүү); Кыргыз тили 5-кл. А. Койлубаева., А. Койлубаева (2011), (вариативдүү). Кыргыз тили, 6-кл. С.Үсөналиев (2007) Кыргыз тили, 7-кл. С.Үсөналиев., В.Мусаева (2007); Кыргыз тили, 7-кл. А.Сапарбаев., Н.Абдесов. (вариативдүү). Кыргыз тили, 8-кл. 9-кл. Б.Өмүралиев (2007). Кыргыз тили, 8-9-кл. Б.Усубалиев, А.Кайбылдаев, А.Иманов (1999), (вариативдүү); Кыргыз тили, 10-кл., А.Сапарбаев, С.Өмүралиева, Р.Эгембердиев, В.Мусаева (2007); Кыргыз тили, 11-кл. А.Сапарбаев, С.Өмүралиева, Р.Эгембердиев, В.Мусаева (2007). *Ошондой эле:* Бектур Исаковдун төмөнкүдөй окуу китептери автордун өзүнүн түзгөн программасы боюнча альтернативдүү окуу китептери катары окутулат: Кыргыз тили 5-6-кл. (2009); Кыргыз тили 7-9-кл.; Кыргыз тили 10-11-кл. (2010).

Окуу-методикалык колдонмолор: Кеп маданияты. С.Мусаев (2004); Байланыштуу кепти, кептин стилдерин окутуу. В.Мусаева (2009); Кыргыз тилин орто мектептин 5-11-класстарында натыйжалуу окутуу боюнча усулдук колдонмо. Б.Исаков. (2011); Баяндама жыйнагы. В.Мусаева, А.Сманбаев (2009); Жат жазуулар жыйнагы. А.Сманбаев, В.Мусаева, (2009); Сөз жөнүндө дастан.С.Рысбаев (2007); Азыркы кыргыз тилинин таблицалары. С.Үсөналиев, Б.Өмүралиев (2003); Мектептерде фонетиканы окутуунун методикасы.А.Осмонкулов (Б: 1967); Синтаксисти окутуунун методикасы. Б.Өмүралиев, (1978); Кыргыз тилинин синтаксиси. А.Жапаров (1979); Кыргыз тили боюнча методикалык колдонмо. 5-9-кл. В.Мусаева, Т.Асанакунов. USAIDдин «Сапаттуу билим» долбоору (2011); Кыргыз тили: Сабактын теориясы жана практикасы. Ж.Чыманов (2007); Кыргыз тили

(Кыргыз тили таблица, чийме, схемаларда) 1-4-кл, 5-11-кл. В.Мусаева (2009); Кыргыз тили: Окутуу методдору. Ж.Чыманов (2007); Кыргыз тили: Сабактын үлгүлөрү жана сабакты талдоонун методикасы. Ж.Чыманов (2009); Кыргыздын чечендери мектепте. Окуу хрестоматиясы. В.Мусаева (2010).

4. Август кеңешмелеринде талкуулана турган болжолдуу темалар:

1) Бүгүнкү коомдун өнүгүүсүнө окутуунун жаңы технологияларын, жаңычыл инновациялык ыкмаларды, алдыңкы методдорду, интерактивдүү методдугу менен колдоно билүү; 2) Сынчыл ойломдун стратегияларын пайдалануу менен балдардын сынчыл ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү, проблемалуу кырдаал түзүү менен проблемалык окутуу, инсанга багыттап окутуу; 3) Этнопедагогика, этнолингвистика, этномаданият багытында эне тилин кыргыз элинин алдыңкы үрп-адат, каада-салты, маданий мурастары менен биримдикте окутуу; 4) “Сүйлөшүү маданияты», »Байланыштуу кеп», «Кептин стилдери», «Стиль жана стилистика», «Лексика жана фразеология», “Риторика (Чечендик кеп), ораторлук кеп” бөлүмдөрүн окутууда кептин коммуникативдик касиеттерине (кептин тазалыгына, кептин тактыгына, кептин тууралыгына, кептин көркүүлүгүнө, кептин орундуулугуна, кептин образдуулугуна, кептин элестүүлүгүнө, кептин эмоционалдуу-экспрессивдүүлүгүнө) үйрөтүү менен максаттуу, натыйжалуу билим берүү; 5) Окуучунун оозеки, жазуу байланыштуу кебин, кеп адебин, сүйлөшүү маданиятын, риторикалык ыкмаларын, ораторлук кебин өнүктүрүү үчүн тилдик, кептик жана маданият таануучулук компетенттүүлүктөргө басым жасоо; 6) Текстти, кептин түрлөрүн (баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү) кептин стилдерин (көркөм, илимий, публицистикалык, иш кагаздарынын стили) окутууда байланыштуу кепти, чечендик кепти, сүйлөшүү маданиятын өнүктүрүү; 7) Чечендик кепти (Риториканы), ораторлукту окутуу менен окуучуларда риторикалык ыкмаларды калыптандыруу, чечендикке, сүйлөшүү маданиятынын коммуникативдик касиеттерине көнүктүрүү; 8) Жогорку класстарда кесиптик билим берүүгө багыт алуу менен «Риторика» (Чечендик кеп), ”Ораторлук”, «Сүйлөшүү маданияты жана стилистика» сыяктуу курстарды киргизүү жана окутууну пландаштыруу; 9) Кыргыз тили сабагында “Манас” эпосуна көңүл буруу менен андагы көркөм тил каражаттарын жемиштүү пайдалануу ж.б.

КББАнын ж.и.к., п.и.к. В.И.Мусаева